

Als een nar op de kansel

Universitair docent dr. Henk van der Meulen heeft in zijn werkzame leven ettelijke bataljons predikanten opgeleid. Als emeritus wil hij hen nu dienen met een nabrander over 'de dwaasheid van de prediking; over de prediker als wijze dwaas'. Preken is een bloedserieuze zaak, maar door de ernst der tijden, de werkdruk en wat niet al kun je daarbij zomaar vergeten dat het gaat om de verkondiging van een 'blijde boodschap' die met humor uitgezegd mag worden.

De man valt samen met zijn boodschap. Met zijn kruidige vocabulaire en zijn Fries-Drents-Saksische tongval ('een mengelmoesje') krijgen de betogen van Van der Meulen iets lichtvoetigs en luchtigs mee, zelfs al zijn ze ernstig van inhoud. Sinds zijn emeritaat, in 2015, leidt hij een stil en gerust leven in een buitenwijk van Hogeveen; hij was er zeven jaar predikant toen hij in 1996 werd benoemd als docent aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Twee van zijn kinderen wonen er ook, een van hen staat op een verkiesbare plaats voor Gemeentebelangen bij de komende verkiezingen en dat verklaart de poster achter het raam.

Eindelijk heeft Van der Meulen tijd om nog eens grondig de boeken te herlezen waar hij eerder vanwege de werkdruk te snel doorheen moest, vertelt hij op zijn praatstoel in de huiskamer naast het imposante tweeklaviers harmonium met pedaal ('Uit Liverpool, ze moesten er wel eerst het roet uit verwijderen'). Hij gaat nog zo'n twaalf keer per jaar voor in kerkdiensten in zorginstellingen in Hogeveen. Bij ontstentenis van een organist grijpt hij ook 'met veel plezier' in de toetsen; als het moet combineert hij beide, voorgaan en spelen. 'Maar in de Grote Kerk is dat andere koffie. Want dan heb je hier de kansel en daarboven, op de kraak, staat het orgel. Dus moet je meters maken.' De conditie laat zo'n 'waardig sprintje' nog goed toe, ook al heeft hij de voetballerij eraan gegeven. Ergens in het land treurt nog een veteranenteam om het vertrek van een aanvallende middenvelder.

Het nieuwe boek bewaren we tot de tweede helft van het gesprek. Eerst zijn er nog zoveel andere zaken uit te wisselen. Om te beginnen: Hogeveen. Van der Meulen: 'Toen ik indertijd het beroep aannam, in 1989, telde Hogeveen nog zeven gereformeerde predikanten en vijf hervormde. Nu, ruim 30 jaar later, is het aantal gehalveerd. En waar de Grote Kerk toen goed gevuld was, zijn we nu blij als 'een derde of twee vijfde bezet is. Daarmee is niet gezegd dat bij de kaalslag veel geestelijk leven is verdampt, want reeds eerder en in dezelfde tijd zijn er verscheidene grote baptistengemeenten ontstaan. En een deel van de bevolking van de venen heeft altijd een liefde gehad voor het evangelisch gedachtengoed van onder andere de Maranatha-beweging. Ik vind het niet alleen een onbetaalde rekening van de kerk, maar ook een appèl aan de kerk. Vroeger werd er wat schamper gedaan over het 'Halleluja-geloof', maar wat maakt nu dat men daar Jan en alleman en Jan Splinter weet aan te spreken? Ja, de liederen hebben niet dezelfde allure als die van de Van der Leeuwstichting. Wat trekt mensen daar zo in de prediking? Twee dingen, in hoofdzaak: de blijdschap en het 'hou mij vast'.'

Het geeft hem veel te denken. 'Sinds de jaren '60 domineerde in de gevestigde kerken een prediking waarbij je met opdrachten de wereld werd ingestuurd. Maar in de jaren '80, '90, hadden de mensen daarvan "de tong op de klomp", als een hond aan het eind van zijn krachten. Ze snakten naar prediking van het evangelie die hen wat doet ervaren, beleven. En een schouder om uit te huilen, bij ervaring van de gebrokenheid van het leven. Het is wel een *blij* geloof. "Als christenen er nu maar 's wat blijer en verlost eruitzagen', zei Nietzsche. Daar had hij een punt.

Maar je kunt natuurlijk niet je hele leven zo blij zijn als Ernie uit Sesamstraat. Het bijbelboek Prediker steekt evangelicalen als een graat in de keel. Daarmee kom je op het andere sterke punt: de theologie van 'hou-me-vast'. Veel mensen kennen de ervaring dat het lijkt alsof God hen laat zitten. Over die 'geestelijke verlating' lees je al in de Bijbel, maar ook bij de grote theologen uit de kerkgeschiedenis. Juist degene die – althans in mijn ogen – een groot geloof heeft, voelt daarbij het

diepe verdriet. Het is nauwelijks onder woorden te brengen; je zou het nog eerder met zwarte verf kunnen schilderen. Het is als een onbeantwoorde liefde, een brief die ongeopend retour komt (Woelderink). Als die aanvechting je overkomt, is het misschien goed om even te gaan buurten bij de evangelicalen, om niet terecht te komen 'op een bed violen'. Laaf je daar aan de 'hou mij vast'-theologie, kom dan terug en zet je je naast de violen en zie: de kleuren zijn mooi.'

Drie jaar geleden schreef Van der Meulen een boek over de brief aan de Hebreëën, over het 'anker der hoop'. In de brief is hoop bijna synoniem aan belofte. 'Hou vol' is het refrein de brief; als je over volharding wilt preken, kun je hier terecht, betoogt Van der Meulen. 'Ontroerend: het anker der hoop is uitgegoot, neergeslagen, vastgehecht in de hemelen, door Jezus, onze Voorloper. Hoop is daardoor niet alleen iets subjectiefs; het is ook iets dat *buiten mij* ligt.'

Het zijn herkenbare accenten voor wie les van Van der Meulen kreeg. De blijdschap van het evangelie enerzijds, de aandacht voor het rafelige van het geloof anderzijds.

'Docentschap is een *'Sein im Werden'*. Het ging, toen ik studeerde in Groningen, om een beknopte toeleiding tot de arbeid van het preken. Door ervaring leert men, was de leidraad. Zelf had ik er als beginnend predikant, 23 jaar, een handje van om zoveel mogelijk informatie en 'leer' in de preek te proppen. Wat ik mooi vond aan de tekst wilde ik mijn hoorders meegeven, in de hoop dat zij het óók mooi zouden vinden. Maar het was soms teveel en te snel, was de feedback van mijn vrouw. "*Hold your horses, Henk*". Vervolgens onderging ik de KPV-training en kreeg ik nog meer zicht op mijn plussen en minnen.

Met veel plezier gaf ik preekcolleges waarin ik een door collega Immink opgezet model uiteenzette; *een* model, besepte ik, het kan ook anders, maar het is wel een nuttig model (toegelicht in de bundel *Als een leerling leren preken*). Als beginnend predikant dook ik 's maandags meteen in het Hebreeuws; dat kon je maar alvast gehad hebben; je kon niet zonder. Nu is de eerste stap in de preekvoorbereiding: Stel je eens wat voor..... Stel je voor dat jij daar loopt...dat jouw buurman daar loopt. Stel je voor dat jij de eerste lezer bent....etc. De tweede stap, die ook altijd veel oplevert is de vertaling, vanuit Hebreeuws en Grieks. Dan heb je de woorden op je tong geproefd. Hoe komt het over? Al vertalend plaats ik alvast gedachten in de kantlijn. Levende taal, over herkenbare mensen en ervaringen. Op maandag heb ik dan zodoende al een bundeltje gedachten, die de hele week met me meegaan. Daarmee heb je nog geen meeslepende formuleringen – maar dat is misschien niet eens het belangrijkste. Ik herinner me een conferentie over preken, met een spreker die af en toe hakkelde. Zijn bijdrage maakte de meeste indruk. Ben ik een getalenteerd redenaar? Dat moet niet je grootste zorg zijn. Doe je best en wees jezelf. Ben je niet zo taalvaardig als Okke Jager? Geen zorg, ook al ligt de druk vandaag erg op performance. Wees jezelf. Niet met een houding van 'ik sta hier ook maar' (Ferdinand Borger). 'God is de Onuitsprekelijke en ik lijk op Hem.' (Schaterlach).

Als je door de tekst bent heen gekropen, ontdek je in de loop van de week in gesprekken en ontmoetingen allerlei frappante aanknopingspunten. "Dat wordt zo geleid", is de meest vrome duiding. Je kunt ook zeggen: zo gek is dat niet, want de tekst gaat over het *léven*. Maar als je niet kijkt, zie je ook niks.

In de theorie hebben we het over de 'reader response', dat de lezer mede-auteur wordt. Daar hoop je ook op als je op de kansel staat, dat de hoorder mede-schepper wordt van de preek, al is me dat wat hoogdravend. Ze moeten het meemaken, meebelevén. Al luisterend worden hoop en verlangen gevoed. Daarbij hoop ik dat de blijde toon overheerst. Kijk naar het wereldtoneel, de ontwikkelingen in Oost-Europa, onze Nederlandse politiek; er is veel dat zorgen baart. Veel problemen gaan 'je boven de meug', boven en buiten je macht. Van alsmáar herhaalde boodschappen over klimaatverandering word je somber. Ik zak steeds dieper in het moeras. Het is mij niet gegeven de wereld te redden. Mijn vader was boer en evangelist; ik heb van huis uit het besef meegekregen, dat we zorgvuldig moeten omgaan met de aarde, de natuur en de dieren.

Als ik in deze coronatijd via livestreams preken hoor, kom ik vaak onder de indruk van de *Gesetzlichkeit*, waar Josuttis al jaren geleden over begon. Zelfs op de feestdagen gaan ze gebukt onder een 'moeten'. Dan breekt mijn klomp – gedachtig aan mijn leermeester Hasselaar. Op de feestdagen gaat het over het cadeau van God, zei hij. Pak het aan, pak het uit, wees er blij mee. Als je dan op Eerste Paasdag meteen de oproep laat klinken dat we zelf ook moeten opstaan, of met Pinksteren, dat ook wij, aangevuurd door de Geest, van alles moeten....doe dat soort dingen maar op een tweede feestdag of de zondagen daarna. Laat alle licht vallen op het cadeau van God en geniet daar met vreugde van, leef daardoor op. Hasselaar zei dat heel rustig en kalm, hij was bepaald geen Demosthenes, maar op zo'n moment hing ik aan zijn lippen. Door een teveel aan *Gesetzlichkeit* kun je de hoorder van kracht beroven om überhaupt nog op te staan, bedolven als hij is onder de opdrachten, de tekorten, etc. Doordat ik maar gemiddeld eens per maand preek, heb ik een veel langere voorbereidingstijd. Die creatieve incubatietijd is weldadig, daardoor kom ik ook meer tot wat ik hier net bepleit, de vreugde over wat God geeft. Voorgaan is voor mij een feest; het kan me ontroeren. Als ik preek in gemeenten waar ik als predikant heb gewerkt, zie ik niet alleen de mensen, maar ook de hoogten en diepten die ze in het leven hebben meegemaakt. Dan moet ik oppassen dat ik niet als Schleiermacher sta te wenen op de preekstoel. Maar zoiets doet me wel veel.

Meteen al vanaf de *opening up* (Plezier), als ik het kerkgebouw binnenkom, tilt me dat op. 'Hier weidt mijn ziel met een verwond'rend oog (Ps 27) en mijn hart met een verwonderd gehoor. De muziek doet me meteen beseffen dat ik de heilige ruimte betreed, "waar Uw stilte mij omvangt". Ik stel het al te mooi voor nu, maar ik herken er wel veel van. Nog vóór de liturgie is begonnen, is het één en al *opening up*.

Na afloop van een dienst waarin ik ben voorgegaan, ben ik altijd redelijk afgemat. 'Dat houd geen mens vol, zoals jij het doet', zei Ted van Gennep eens tegen me. Maar ik kan niet anders. Zoals ik altijd heb gevoetbald, zo is het ook hier. Je geeft wat je hebt.'

Woelderink, Hasselaar, Van Gennep, Okke Jager, hij rekent ze graag tot de theologen van wie hij veel heeft opgestoken. Zo goed als ook een van zijn directe leermeesters: Adam van der Woude ('Een nauwgezet exegeet, een groot theoloog. Bij hem kreeg je de indruk dat je, als je nu maar goed luisterde naar het Oude Testament, zo een preek kon maken.'), Lekkerkerker en Van Niftrik. 'Van Ruler was van huis uit al mijn leermeester. Mijn vader had boekjes van Noordmans, Miskotte en van Van Ruler. De meditatie van Van Ruler lees ik nog altijd graag. Net als de preken van Jüngel; over Pasen bijvoorbeeld: 'Wat zoek je de dode bij de levenden, de Levende bij de doden?'

Van der Meulen groeide op in Friesland, zijn vader was boer en evangelist/hulpprediker. Het gezin verhuisde vaak. Als predikant heeft Henk gemeenten gediend in Rinsumageest/Sibrandahûs (Fr), Nagele-Tollebeek (Flevoland), Vriezenveen (Ov.), in Hoogeveen (Dr.). Bij Areopagus hebben we in het afgelopen jaar een paar keer in interviews gesproken over lokale prediking. Hoe kijkt hij daarnaar? Hij neemt een aanloop:

' In eerdere tijd heb ik eens gepreikt over Filippenzen 3, over het burgerrecht in de hemel. De Friese schrijver en dichter Durk van der Ploeg schreef een roman onder de titel: *Sykjend nei it lêste hûs* (2004), Op zoek naar je laatste woning. Het verhaal gaat over een vereenzaamde figuur die een tijdje in een achterafbuurt aan de rand van Dokkum woonde. Zijn vader heeft hij niet gekend en zijn moeder overlijdt wanneer hij nog maar vijf jaar oud is. Hij komt terecht bij een oom en tante in een armoedig rijtje huizen, vlakbij het station van het Dokkumer Lokaaltje, de oude spoorlijn. Dat armoedige buurtje heette 't *Paradys*. Hij trekt er uit weg, op zoek naar een beter leven belandt hij in Canada. Na 50 jaar keert hij terug, maar ook het onverwerkte verleden keert weerom. De vraag rijst dan: waar vind ik uiteindelijk mijn huis, mijn bestemming?

Een deel van dat boek heb ik in de preek verwerkt. Ik merkte dat het mensen raakte. Ze kenden de

omgeving, ze kenden ook de roman. Als je dat naast het bijbelgedeelte leest, is de conclusie: de bijbel gaat over de dingen die ons ook bezighouden, over onze verlangens en hoop. Het is niet zo'n *Fremdkörper*.

Alles komt hier samen: de taal, het thema, de context, de prediker die in het Fries kan preken. Is zulke lokale prediking de sterkste vorm van prediking die er is?

'Als we eerder zeiden: het moet authentiek zijn, dan zijn dit wel de ideale randvoorwaarden. Maar als ik de G/geest krijg, zou ik ook in Heusden (N.Br.) op mijn plek zijn. Daar heb ik wel gepreekt, toen ik in Veenendaal woonde. Als je een paar keer in een gemeente bent voorgegaan, leer je de mensen wat kennen en voelt het vertrouwd.'

Had de 'Friese' preek ook in Heusden gehouden kunnen worden, in het Nederlands?

'Nee, dan gaat er te veel verloren, dan wordt het een andere preek. Dan moet je het in een ander vat gieten, wil je hetzelfde bereiken. Maar dat geldt evenzeer voor, zeg, Breukelen of Den Haag. Of voor de grensgangers van Vriezenveen. Het zijn Tukkers noch Sallanders, maar 'eigenwijze' lui, uit Vjenne, met een eigen dialect en een eigen karakter.'

De meertaligheid van een predikant, die dat absorbeert, door zich heen laat gaan, dat is een verborgen kunde.

'Stel je werkt in Maastricht en je krijgt een beroep naar Oldeopern. Dan verhuis je naar Friesland, je gaat naar een cursus Fries, om hen dichterbij te komen. Niet om hen naar de mond te praten, maar wel om op dezelfde golflengte te komen.'

Moet elke streek je liggen? Of zijn er streken waar u sowieso voor bedankt zou hebben?

'Belangrijker voor mij is dat ik geen stadsmens ben. Ik kon vanuit Veenendaal met plezier een rondje door de Utrechtse binnenstad lopen, maar was blij dat ik eind van de middag weer terug kon naar mijn woonplaats. Daar voelde ik me op mijn plek. In een grote stad zou ik niet aarden. Tegelijk moet je de verschillen tussen de streken ook niet overdrijven. Ik hield eens een lezing in het Westland. Aanvankelijk voelde ik me er een vreemde eend in de bijt, maar toen ik de mensen sprak, merkte ik dat hun levens en hun vragen niet zoveel verschilden van mensen in mijn omgeving. Ik hoef niet de 'local boy' uit te hangen om begrijpelijk over te komen.'

Banning maakte in de jaren vijftig naam met zijn vijfdeelige handboek 'Pastorale sociologie' met een uitvoerige inventarisatie van streekgebonden kenmerken.

'Vergeet niet dat die aanpak tien jaar later al scherp werd veroordeeld. Het was heidendom om die sociologische aspecten zo'n zwaar gewicht toe te kennen. Hecht je niet aan 'vleespotten', het gaat om de uittocht uit dergelijke 'afgoderij', om het even of het nu de Drentse 'witte wieven' of de Veluwe heidengebruiken ging. Exodustheologie. Zelfs de nadruk op een plaats was al *not done*. Tegenwoordig speelt dat weer juist wel een rol, in de liturgie. Of het nu een Mariabeeld is, of een bijzondere locatie. Het binnengaan van de kerk, heeft ook alles met de plaats te maken. Daarmee verklaar ik de Grote Kerk niet tot heilige grond. Nee, al is het wel in zekere zin apart-gezette ruimte, door God in dienst genomen. Wij beleven daar het heilige. En als die plek afbrandt, is God er niet aan gebonden. Dan zoeken we een andere locatie. Maar ik zou ik 'm zeer missen, want er liggen tal van dierbare herinneringen.'

En dan nu, zijn jongste boek: *'De dwaasheid van de prediking'*, een keurige titel, want het boek zal natuurlijk wel zijn weg vinden naar pastorieën. Maar *'De clown op de kansel'* had ook gekund, want volgens Van der Meulen heeft elke voorganger iets van een wijze dwaas, een clown en in zijn scherpste vorm ook iets van een nar. Een nar kent zijn pappenheimers door en door, maar houdt tegelijk distantie. Hij kan feilloos observeren en registreren en zijn gehoor de spiegel voorhouden.

Vergelijk hem met een hedendaags cabaretier, ook een scherp waarnemer. Hij vertelt zijn publiek over een ervaring in het leven en roept herkenning op bij zijn gehoor. Het wordt zo in het vat gegoten dat het ons raakt, ontroert. Het gaat er persoonlijk aan toe. Er is vaak een link met het eigen leven.'

Opnieuw *een* model om naar de prediker te kijken. Maar dit keer valt er wat te lachen. 'De predikant heeft iets van een clown. De clown *speelt* zijn rol, hij maakt dat we met een glimlach naar onszelf kijken. In zijn mislukking is hij solidair met ons, kwetsbare, falende mensen. We herkennen zijn klunzigheid, want wij zijn ook niet van die trapezewerkers en saltomakers. Intussen raakt hij een snaar in ons hart. Hij creëert de lach door de tranen heen. Zo helpt hij ons het leven aan te kunnen, met vallen en opstaan.'

Bij 'de dwaasheid van de prediking' denkt elke bijbelvaste predikant natuurlijk aan Paulus' uiteenzettingen daarover in de Korinthe-brief. Maar Van der Meulen knoopt er – met dank aan o.a. Marcel Barnard, Johan Cilliers, Cas Wepener - nog een aantal analyses van onze huidige samenleving aan vast. Onze huidige netwerkcultuur, die constant in beweging is ('*a middle point of the stability of the unstable*') vertoont opvallend veel gelijkenis met het christelijk leven: in de wereld, niet van de wereld, telkens onderweg. Wat vroeger vaststond blijkt vandaag fluïde, Bijbel, geloof en liturgie zijn geen statische grootheden, maar onderdeel van een dynamisch gebeuren. 'Jezus kennen houdt in: meegenomen worden in een dynamische beweging. Het is participeren in de transitie van dood naar leven, van lijden tot heerlijkheid en omgekeerd.' Barnard c.s., en Van der Meulen volgt hun denklijn, vergelijken de persoon van Jezus met een nar, een clown. 'Hij opereert op een andere golflengte als die van de status quo. Binnen het geheel is hij toch 'anders'. Erbinnen staat hij er toch buiten. Hij belichaamt het kwetsbare en breekbare.'

Eenzelfde positie belichaamt het joodse volk in deze wereld, zegt Van der Meulen. 'De jood wordt door de wereld veracht, uitgespuugd. Woont overal, is nergens thuis. Zelfs met een eigen land leeft hij nog altijd onder dreiging. Hij is er en hij is nog altijd onderweg. Het joodse volk heeft, hoewel klein in getal, altijd veel betekenis gehad. Veel scherpzinnige denkers en wetenschappers opgeleverd. Als er één volk ondankbaar is behandeld, voor hun bijdrage aan de mensheid, dan wel het joodse volk. Het heeft iets clownesks. Zoveel betekenis, zoveel ondank. Hoe kan dat? Misschien heeft het ten diepste wel te maken met de clown die God zelf is. Hij komt tot het Zijne, maar het Zijne moet Hem niet. Hij is hier thuis, het is Zijn wereld, maar Hij wordt er niet begrepen. Wat een vreemde mix aan emoties! Enerzijds is Hij zo nauw verwant, anderzijds zo vreemd. Waarom is zijn eigen schepping zo ver bij Hem vandaan geraakt, zo vervreemd? Zij kennen Mij niet meer, Ik herken hen niet meer. Het is om te lachen en te huilen. Het heeft ook iets tragisch, wat je niet direct zo ziet, maar wat Hij doorleeft.'

De predikant, die van deze dingen getuigt, heeft dus trekken van een clown, een wijze dwaas. Hij houdt zijn gehoor een spiegel voor. Ontdekkend, ontmaskerend, maar dankzij de humor, het altijd hoopvolle perspectief, blijft het draaglijk. 'Sommige cabaretiers – Finkers, Wilmlink - verstaan de kunst om je die arena van gevoelens in te trekken. Zodra Finkers begint te praten, ben ik meteen geneigd om met hem op te lopen. Hij zet me soms te kijk, in mijn hemd, maar altijd breekt toch het zonnetje weer door. Het is een artistiek spel, met de lach en de traan. Bij Willem Wilmlink heb ik geregeld de ervaring gehad dat hij mijn ziel wist te raken met zijn teksten.

Wij leven in een grimmige tijd. Mensen kennen de relativering niet meer. Dan is zulke humor wel een waagstuk, op de kansel.

'Het is een hoge greep, ja. Maar het kan ook een verademing zijn. Ilja Leonard Pfeijffer heeft een klein boekje over de ironie geschreven. Daarin beschrijft hij hoe dun de grens is tussen ironie en

leedvermaak; Baudet, bijvoorbeeld, die de ander belachelijk maakt en zich dan verweert met: 'Ik bedoelde het ironisch'. Er bestaat dus een vals gebruik van de waarachtige ironie, die een literair *spel* is. Maar hij maakt er een *spelletje* van. Dan presenteer je jezelf als onkwetsbaar, terwijl je intussen de ander torpedeert.'

De nar op de kansel, in covid-tijden. Gaat dat wel?

'De situatie is ernstig maar niet hopeloos. Als je dat als predikant zou kunnen uitstralen....waren we iets luchtiger bezig. Velen spannen zich in voor goede zorg en vaccinaties, om mensen te behoeden tegen dood en verderf. Ga maar 's in de schoenen staan van leidinggevendenden, in de politiek, in ziekenhuizen, bij de GGD, etc. Zij verdienen onze voorbede en in het verlengde daarvan alle support. Laten we anderzijds wegblijven bij complottheorieën, die mensen plat slaan met angst.

De laatste jaren maken we in onze samenleving een proces van 'vertrutting' door, excusez le mot. Onze premier heeft zijn kwaliteiten, maar heeft ook laten zien dat er nog een *andere* lach is dan die van de clown: je kunt ook dingen weglachen. Dat doet een clown niet, want je kunt aan een echte nar merken dat hij ook zelf de klos is. De clown heeft zelf deel aan het leed. Hij participeert in het lachen en wenen van mensen. Eén van de bedreigingen van deze tijd is dat mensen buitenspel komen te staan in de gedigitaliseerde wereld, gemarginaliseerd en 'vermarkt'. Het is een uitholling van de maatschappij; een proces dat de laatste jaren is een stroomversnelling is gekomen. Het schaadt ook het geestelijke leven, omdat het de blijdschap en de waarde van een mensenleven aantast.

Dit voorjaar ga ik een lezing houden voor geestelijk begeleiders. In een boekje met cases, dat ik ter voorbereiding las, gaat het over 'werken aan de ziel'. Ik heb al lezend eens geturfd hoe vaak ik tegenkwam dat mensen met behulp van geestelijke begeleiding ontdekten: 'ik mag er zijn'. Van de 40-50 verhalen in het boekje kent het merendeel deze teneur. 'Hold your horses', dacht ik. Voordat je daar laatdunkend over doet: wat veroorzaakt dat zoveel mensen hierbij uitkomen? Welke ervaringen gaan daar achter schuil? Het heeft te maken met ontwikkelingen in de samenleving waar ook de Toeslagenaffaire ons bij heeft bepaald: dat een mens geen waarde meer heeft. Een mens wil worden gewaardeerd, erkend. Hoe kan het dat 1 op de 16 inwoners in een welvarend land als het onze leeft op of onder de armoedegrens? Het is een aanfluiting, met dank aan het jarenlange beleid van meneer R. Over zulke dingen kan ik mij in prediking behoorlijk opwinden.

En dan kan de nar ook prikken?

'De clown probeert ons op te beuren. De nar kan ook venijnig uithalen. De clown is gevaarloos, wil je blij maken. Geen goedkope blijdschap overigens. De Cliniclowns gaan niet lacherig aan de wonden voorbij, ze ontkennen de ernst van de ziekte niet, maar weten toch kinderen blij te maken. De nar is een speler in de politieke arena, aan het hof. Hij gaat de confrontatie aan met koning R. of hoe die ook heten moge. Het is een hachelijke positie. Er zijn narren geweest die hun grappen met de dood moesten bekopen. Een nar wil mensen wakker schudden, met ongerijmde, schokkende beelden of woorden. Dat kan ook op de kansel een goeie stijlfiguur zijn. Paulus hangt de nar uit bij de Korintiërs. Hij neemt de taal van de retoren over, prijst hen de hemel in. Intussen snapt de goede verstaander dat hij ze uitkleedt waar ze bij staan. Hij ontmaskert ze.

Berkhof zei bij zijn afscheid als hoogleraar dat je als predikant kerkgangers moet voeden met wat zwaardere kost, moeilijker stof. Maak het ze niet te makkelijk. Je moet ze ook wat prikkelen en prikken. Dat doet de nar op de kansel. Zo nu en dan een scherp woord, dat aankomt.'

Is er ook weleens sarcasme in het spel?

'Ja, maar dat is link, want daarbij loop je heel snel gevaar over de rand te gaan. Dan wordt het negatief. Het evangelie blijft altijd aan de positieve kant, dwars door de negatie heen. Dat is niet een

Hegeliaanse stap, maar dat komt door wat 'de triomf der genade' vermag. Dat maakt dat ironie altijd iets ontspannends houdt. Een enkele keer kom je sarcasme tegen, bij Paulus, bijvoorbeeld als hij zegt: ze moeten zich maar laten castreren die de besnijdenis als eis aan de christelijke gemeente opleggen. Daarbij vergeleken is Herman Finkers een rustig mens. Het moet je wel liggen, om zo te spreken, natuurlijk.'

Het hangt dus ook samen met je karakter.

'Dat kun je niet uitschakelen. Als je geen enkele feeling hebt voor cabaret of aanverwante kunst, begin er dan ook maar niet aan.'

Ook de zelfrelativering van de predikant is hier aan de orde. Kun je om jezelf lachen?

'Inderdaad. Het is geen makkelijk beroep. Een zijns-beroep. Je bent het altijd, 24/7, zelfs als je vrij bent of met vakantie. Maar er is ook geen beroep dat je zozeer bepaalt bij leven en dood, bij de lach en de traan. Je zit aan een sterfbed, je gaat naar een bruiloft. Een keer heb ik beide op één dag meegemaakt; ik ging van de trouwerij naar de begrafenis. Dat was eigenlijk teveel. Dan moet er humor wezen, die je op de been houdt.

Wie nooit de humor in de Bijbel heeft ontdekt, kan de dwaasheid in de prediking beter laten rusten. Maar als je het eenmaal op het spoor bent en er studie van maakt, kun je doorgeven wat God zelf door zijn Woord en Geest aanreikt, aan humor. Een voorbeeld dat me zo te binnen schiet is die van Bel en Nebo. Bij feesten werden deze afgodsbeelden in een processie op karren rondgereden, net als praalwagens bij een corso. Opeens mengt de profeet van God zich in het spel en zegt: Bel en Nebo komen weer op karren te liggen. Zullen we nog resten in veiligheid brengen? Nee jongens, kom op, rijen met die handel, redden wat er van deze 'redders' nog te redden valt. Ik zie dat voor me, als was het een slapstick. Kostelijk.'

Kees van Ekris

Koos van Noppen